

Zjištění z mezinárodního šetření TALIS 2018

Mezinárodní šetření o vyučování a učení (TALIS) organizace OECD je rozsáhlý projekt zaměřený na učitele, vedení škol a prostředí pro učení ve školách. Tato zpráva uvádí vybraná zjištění založená na výpovědích reprezentativního vzorku **učitelů a ředitelů tzv. nižších sekundárních škol – ISCED 2** (v případě ČR jde o **2. stupeň ZŠ a víceletá gymnázia**).

Předkládaná zpráva prezentuje **názory, pohledy a postoje** k daným tématům **uplatňované ze strany dotazovaných učitelů a ředitelů škol**. Nejde tedy o hodnotící konstatování na základě externí evaluace.

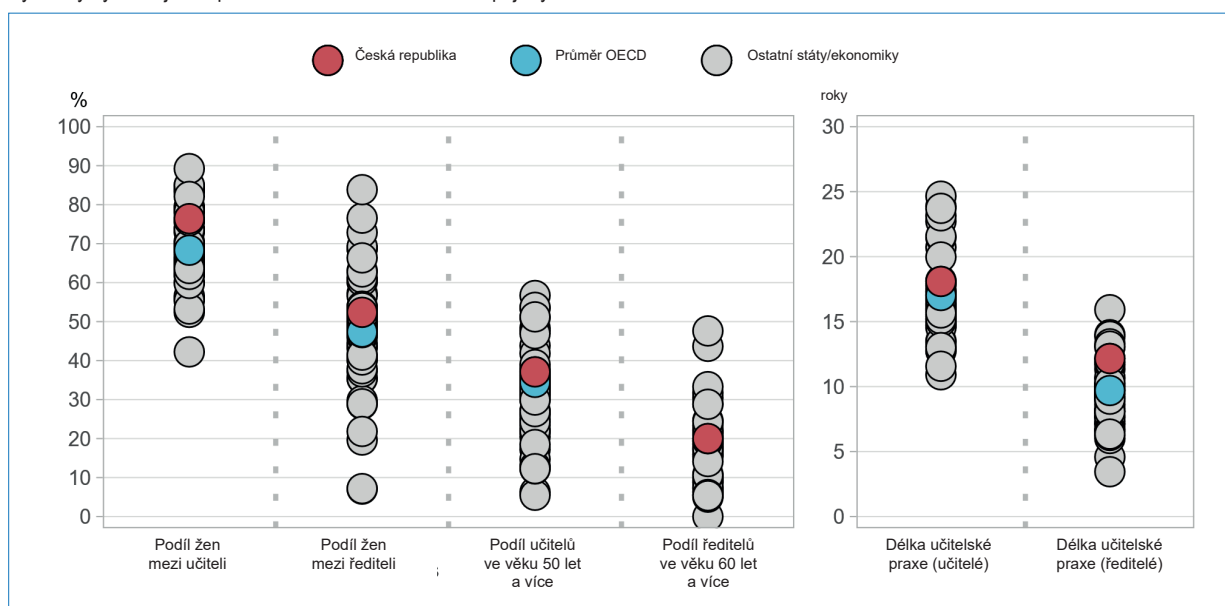
Jací jsou dnešní ředitelé, učitelé a žáci v jejich třídách?

- **Učitelství** bylo **první kariérou volbou** pro **68 % učitelů v ČR** a 67 % v zemích OECD a dalších ekonomikách¹ účastnících se šetření TALIS. Pokud jde o to, proč se stali učiteli, nejméně 89 % učitelů v České republice jako hlavní důvody zmínilo možnost ovlivnit rozvoj dětí nebo společensky přispět.
- Dle TALIS 2018 mají učitelé zapojených škol v České republice **průměrný věk 45 let**, což je o něco málo více než průměrný věk učitelů v zemích OECD a ekonomikách účastnících se šetření TALIS (44 let). Kromě toho je **37 % učitelů v České republice ve věku nad 50 let** (průměr OECD je 34 %). To znamená, že Česká republika bude muset v příštím desetiletí nahradit tři z osmi členů učitelských sborů.

Graf 1

Sociodemografické a zkušenostní profily učitelů a vedení škol

Výsledky vycházejí z odpovědí učitelů a ředitelů škol zapojených do šetření.

Zdroj: OECD, TALIS 2018 Databáze, Tabulky I.3.17, I.3.21, I.3.1, I.3.5, I.3.9 a I.3.13.

Poznámka: Graf zobrazuje pouze země a ekonomiky, pro které jsou dostupná data.

- **Průměrný věk ředitelů škol v České republice je 53 let**, což se významně neliší od průměrného věku ředitelů v zemích OECD a ekonomikách účastnících se šetření TALIS (52 let). Kromě toho je 20 % ředitelů v České republice ve věku 60 a více let, což je srovnatelné s průměrem v rámci OECD (20 %).
- Informace o **genderovém složení učitelských sborů a ředitelů** umožňují posoudit míru genderové nerovnováhy v učitelské profesi a rozdílů v zastoupení žen a mužů ve vedoucích pozicích. V České republice je **52 % ředitelů a 76 % učitelů**. To lze srovnat s průměrem OECD - na vedoucích pozicích je 47 % žen, mezi učiteli pak 68 %.
- Pokud jde o **prostředí ve třídách**, učitelé tvrdí, že **vztahy mezi žáky a učiteli** jsou v jejich školách celkově **pozitivní**, přičemž 96 % dotazovaných českých učitelů souhlasí s tím, že žáci a učitelé spolu obvykle dobře vycházejí. Nicméně 3 % ředitelů uvádí pravidelné zastrašování nebo šikanování mezi žáky, což je méně než průměr OECD (14 %)².
- V České republice pracuje 1 % učitelů ve školách, ve kterých se vzdělává alespoň 10 % žáků, pro něž není čeština mateřským jazykem (průměr OECD 17 %). Zároveň se pak podle 89 % ředitelů jejich učitelé domnívají, že děti a mladí lidé by se měli naučit, že lidé z různých kultur mají mnoho společného (průměr OECD 95 %).

¹ Některé státy se do TALIS 2018 zapojily pouze prostřednictvím jednoho ekonomického či geografického regionu – Šanghaj (Čína), Buenos Aires (Argentina), Anglie (Velká Británie), Alberta (Kanada).

² Obecně je taková vyjádření třeba brát s rezervou. Např. zjištění z mezinárodního šetření TIMSS 2015 pro většinu zemí ukazují, že žáci se s šikanou setkávají výrazně častěji, než odpovídá výše popsanému pohledu ředitelů v rámci TALIS.

Jaké postupy ve třídě učitelé používají?

- Z celé řady výukových postupů a činností se TALIS ptá učitelů na ty, které jsou zaměřeny na zlepšení řízení třídy a srozumitelnosti výuky, a to jak v České republice, tak i v zemích OECD a ekonomik účastnících se šetření TALIS. Například v **České republice** uvádí **39 % učitelů**, že **často klidní žáky, kteří ruší** (průměr OECD je **65 %**) a **83 %** uvádí, že často vysvětlují, jak nová látka souvisí s látkou dřívější (průměr OECD **84 %**).
- Postupy aktivující u žáků náročnější kognitivní procesy, o nichž je známo, že jsou důležité pro učení žáků, jsou v České republice méně rozšířené, přičemž napříč OECD používá tyto metody přibližně polovina učitelů. Konkrétně v **České republice** **33 % učitelů** zapojených škol **často žádá žáky, aby se sami rozhodli pro postup, kterým chtějí řešit složité úlohy**, oproti průměru OECD **45 %**.
- Učitelé v České republice stráví **84 %** času typické vyučovací hodiny samotným vyučováním a učením, což je více než průměr OECD **78 %**.
- V uplynulých pěti až deseti letech se čas strávený výukou a učením ve třídě snížil přibližně v polovině zemí a ekonomik účastnících se šetření TALIS. V případě České republiky se množství času stráveného výukou a učením ve třídě v uplynulých pěti letech nezměnilo.
- V České republice **78 % učitelů** zapojených škol tvrdí, že **průběžně vyhodnocují pokrok svých žáků jejich pozorováním a poskytováním okamžité zpětné vazby** (průměr OECD je **79 %**), zatímco **68 % učitelů** uvádí, že žákům poskytuje své vlastní hodnocení (průměr OECD **77 %**), a **32 % učitelů** dle jejich vyjádření **často nechává žáky hodnotit svůj vlastní pokrok** (průměr OECD **41 %**).
- Drtivá většina ředitelů vnímá své kolegy jako otevřené ke změnám a své školy vnímá jako místa otevřená přijímání nových nápadů a inovací. V České republice také **77 % učitelů** uvádí, že si **spolu se svými kolegy vzájemně poskytují praktickou podporu při uplatňování nových myšlenek**. Tím se výrazně neliší od průměru zemí OECD a ekonomik, které se účastní TALIS (**78 %**).

Jak jsou učitelé a ředitelé připravováni?

- **Během počátečního vzdělávání** bylo **62 % učitelů** v České republice **vzděláváno v obsahové a didaktické stránce** některých nebo všech **předmětů**, které **vyučují**, a také ve **výukových postupech uplatnitelných ve třídách**, což je méně než průměr zemí OECD a ekonomik účastnících se šetření TALIS (**79 %**). V České republice uvádí **57 % učitelů** účast na nějakých formálních nebo neformálních zaškolovacích aktivitách v období, kdy nastoupili do své aktuální školy, ve srovnání se **42 % učitelů** napříč zeměmi OECD a ekonomikami účastnícími se šetření TALIS.
- Ředitelé škol v zemích OECD obecně považují mentorování za důležité pro práci učitelů a výsledky žáků, **22 % začínajících učitelů** (do 5 let praxe) má **přiděleného mentora**. V **České republice** činí tento podíl **26 %**.
- V průměru zemí OECD mají ředitelé zpravidla vyšší úroveň vzdělání než učitelé³. Nicméně pouze polovina z nich absolvuje alespoň jedno školení nebo kurz zaměřený na vedení školy, než nastoupí do funkce ředitele⁴. V České republice **před nástupem do funkce ředitele dokončilo 40 % vedoucích pracovníků školení či kurz zaměřený na administrativní vedení školy** (v průměru OECD **54 %**) a **32 %** absolvovalo školení nebo kurz zaměřený na pedagogické vedení školy (průměr OECD je **54 %**).

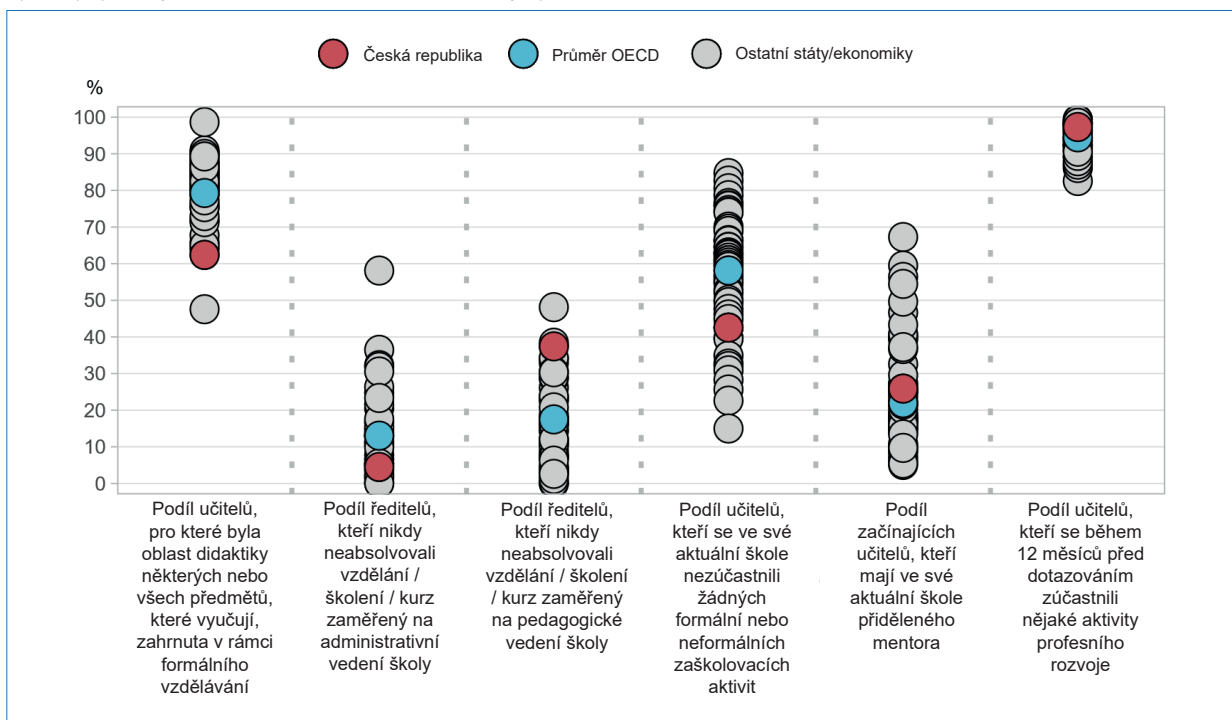
³ To může souviset s tím, že v některých státech je pro výkon učitelské profese postačující bakalářský stupeň vysokoškolského vzdělání.

⁴ Oproti situaci v ČR a povinným požadavkům na funkční studium se situace v jiných státech může v povinných požadavcích lišit.

Graf 2

Počáteční vzdělávání a další profesní rozvoj

Výsledky vycházejí z odpovědí učitelů a ředitelů škol zapojených do šetření.

Zdroj: OECD, TALIS 2018 Databáze, Tabulky I.4.14, I.4.28, I.4.39, I.4.64, I.5.2 and I.5.10.

Poznámka: Graf zobrazuje pouze země a ekonomiky, pro které jsou dostupná data.

- **Účast na nějaké formě profesního vzdělávání je v České republice pro učitele a ředitele obvyklá.** Účast během posledních 12 měsíců před dotazováním uvedlo 97 % učitelů a 100 % ředitelů (průměr OECD činí 94 % a 99 %).
- V rámci zemí OECD patří mezi nejčastější aktivity **účast na kurzech a seminářích**. V České republice se této formy profesního rozvoje zúčastnilo **84 % učitelů** zapojených škol, zatímco 45 % učitelů se zapojilo do společných aktivit s kolegy (např. pozorování kolegovy hodiny) nebo koučování. Je zajímavé, že učitelé napříč státy OECD uvedli, že aktivity profesního rozvoje založené na spolupráci a kolaborativních přístupech k učení pro ně měli největší přínos.
- Zdá se, že učitelé v České republice jsou s aktivitami profesního rozvoje, kterých se zúčastnili, spokojeni. **78 % učitelů** uvedlo, že **aktivity měly pozitivní dopad** na jejich **výukové postupy**. Jedná se o podíl, který je o něco nižší než činí průměr OECD (82 %). Platí zároveň, že učitelé, kteří uvedli pozitivní dopad, byly častěji mezi těmi, u kterých byla zjištěna vyšší míra vnímané vlastní profesní zdatnosti a spokojenosti s prací.
- Ale podle učitelů je v některých oblastech nedostatek možností profesního rozvoje. Napříč státy OECD patří rozvoj pokročilých ICT dovedností mezi oblasti, ve kterých učitelé požadovali více školení. Spolu s tím byla vyšší potřeba zjištěna pro oblast výuky v multikulturním/vícejazyčném prostředí a pro oblast výuky žáků se SVP. **Učitelé z České republiky** vyjádřili vysokou **potřebu vzdělávání** zejména pro **oblast výuky žáků se SVP**.

Výuka v prostředí heterogenních tříd

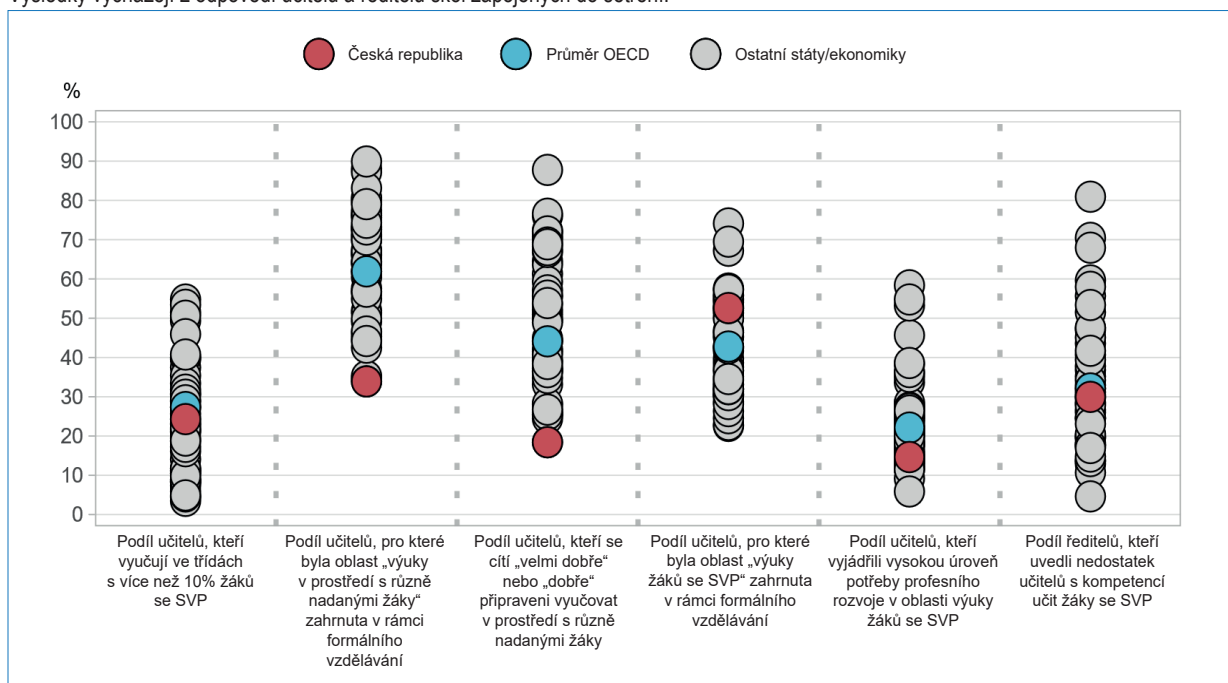
- V průměru v České republice pracuje **24 % učitelů** zapojených škol ve **třídách**, ve kterých se nachází alespoň **10 % žáků se speciálními vzdělávacími potřebami**; což je blízké průměru zemí OECD a ekonomik účastnících se šetření TALIS (27 %).
- V České republice bylo v rámci svého formálního vzdělávání 34 % učitelů připravováno pro výuku v prostředí heterogenních tříd. V průměru 18 % učitelů se cítí být připraveno vyučovat v tomto prostředí po ukončení svého studia.
- Ačkoliv se v průměru 53 % učitelů dle jejich tvrzení účastnilo v průběhu 12 měsíců předcházejících šetření nějakých aktivit profesního rozvoje včetně výuky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, výuka těchto žáků patří mezi témata profesní přípravy, v nichž cítí nejvyšší podíl učitelů potřebu se dále vzdělávat, 15% v České republice (ve srovnání s 22 % v rámci OECD).

- V průměru v České republice uvádí **30 % ředitelů** zapojených škol, že **poskytování kvalitní výuky v jejich škole brání nedostatek učitelů s kompetencí učit žáky se speciálními vzdělávacími potřebami** (ve srovnání s 32 % v rámci OECD).

Graf 3

Přehled k výuce v prostředí s různě nadanými žáky

Výsledky vycházejí z odpovědí učitelů a ředitelů škol zapojených do šetření.

Zdroj: OECD, TALIS 2018 Databáze, Tabulky I. 3.28, I. 4.13, I. 4.20, I. 5.18, I. 5.21 a I. 3.63.

Poznámka: Graf zobrazuje pouze země a ekonomiky, pro které jsou dostupná data.

Klíčové prvky TALIS 2018

TALIS pro získání dat používá **učitelský a ředitelský dotazník**. Hlavní cílem je zprostředkovat mezinárodně srovnatelné informace relevantní pro rozvoj a implementaci politik zaměřených na vedení škol, učitele a výuku s důrazem na aspekty ovlivňující žáky a jejich učení. TALIS dává prostor učitelům a ředitelům. Umožňuje jim se vyjádřit, a pro klíčové oblasti tak poskytnout analytické podklady pro další rozvoj v oblasti vzdělávací politiky.

TALIS pomáhá tvůrcům vzdělávací politiky revidovat a rozvíjet podmínky pro práci učitelů a ředitelů směřující k efektivní výuce a učení. Stejně tak TALIS pomáhá učitelům, ředitelům a dalším zúčastněným aktérům vzdělávací politiky reflektovat jejich postupy a nalézat způsoby jejich rozvoje. Zároveň TALIS pracuje s dřívějšími výzkumnými poznatky a přináší podněty pro výzkum budoucí.

- **TALIS 2018** byl zaměřen na **devět hlavních témat**, mezi něž patří: *vzdělávání učitelů a počáteční příprava, spokojenost učitelů v profesi a motivace, zpětná vazba učitelům a jejich rozvoj, subjektivně vnímaná zdatnost učitele, vyučovací postupy*. Přidána byla také témata prolínající se s ostatními: *inovace, rovnost a rozmanitost*.
- Mezinárodní cílová populace TALIS je tvořena učiteli a řediteli tzv. nižších sekundárních škol bez ohledu na zřizovatele (úroveň ISCED 2). TALIS 2018 nabídl **tři volitelné moduly**: 15 zemí a ekonomik se zapojilo do sledování učitelů a ředitelů prvního stupně (úroveň ISCED 1), 11 se zapojilo do sledování vyššího sekundárního stupně (úroveň ISCED 3), 9 včetně České republiky realizovalo sběr dat také ve školách zapojených do mezinárodního šetření OECD PISA 2018 (tzv. TALIS-PISA link).
- V **každé zemi byl pro dotazování vybrán reprezentativní vzorek minimálně 200 škol a 4 000 učitelů**. Všech součástí TALIS 2018 se celkem zúčastnilo přibližně 260 000 učitelů reprezentujících více než 8 milionů učitelů ze **48 států a ekonomik**. V **České republice** na úrovni nižších sekundárních škol vyplnilo **dotazník 3 447 učitelů a 216 ředitelů**.
- Zjištění TALIS 2018 budou v rámci mezinárodní zprávy zveřejněna ve dvou částech. První část mezinárodní zprávy - *Teachers and School Leaders as Lifelong Learners* zveřejněná 19. června 2019 popisuje dimenzi profesních znalostí a dovedností učitelů a ředitelů. Druhý díl, *Teachers and School Leaders as Valued Professionals*, bude zveřejněn v prvním čtvrtletí 2020 a zaměří se na prestiž, kariérní možnosti, spolupráci, zodpovědnost a autonomii.

Zodpovědnost za publikování této zprávy nese Secretary-General OECD. Vyjádřené názory nemusí nutně vyjadřovat stanovisko členských států OECD.

Tento dokument a zveřejněné údaje jsou prezentovány bez jakýchkoli předsudků k suverenitě jakéhokoli teritoria, hranic a názvů.

Tento překlad je zveřejněn v aranžmá OECD. Nejedná se o oficiální překlad OECD. Kvalita překladu a koherence s originálem jsou zodpovědností autora překladu. V případě nesouladu originálu a překladu může být pouze originál považován za validní.

Použitý zdroj

OECD (2019), TALIS 2018 *Results (Volume I): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners*, TALIS, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/1d0bc92a-en>

Pro více informací o TALIS 2018 visit <http://www.oecd.org/education/talis/>

Datové podklady jsou dostupné na **StatLinks** .

Prozkoumávejte, porovnávejte, vizualizujte data na: <http://gpseducation.oecd.org/>.

Otázky je možné směřovat na:

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE
Oddělení mezinárodních šetření
posta@csicr.cz

Autor country note:

Markus Schwabe
Directorate for Education and Skills, OECD